

УДК 351.863

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇН

Гольдак Віталій Ігорович: здобувач відділу міжнародних валютно-фінансових відносин Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, м. Київ

Vitalij Goldak: researcher of international monetary and financial relations of the Institute of World Economy and International Relations of NAS of Ukraine, m. Kyiv

Goldak V. The impact of globalization on economic security.

The article deals with the main types of threats to economic security, which is globalization. The nature of globalization, the stages of its formation and development are analyzed through the prism of economic security. The influence of globalization on the demographic situation and socio-political processes developed countries are identified. The features of economic expansion as a manifestation of globalization in the context of dollarization of the global economy are researched. The possibility of developed countries to distribute its economic and consequently political influence in the world is grounded. The activity of multinationals acting factor of economic penetration and, consequently, the political dominance of developed countries in the global environment is analyzed. It is revealed that the activities of MNCs allow unchallenged use resources that are in the host countries with minimal social responsibility for both the countries and the people who inhabit them. The reasons and consequences of the global financial and economic crisis as a typical negative manifestation of globalization are researched. The influence of the global financial and economic crisis on the economic security of Ukraine is analyzed. A SWOT analysis matrix of the economic security of Ukraine in the context of the neoliberal paradigm of globalization is suggested. Positive and negative sides of globalization are characterized. The main directions of economic sovereignty constraints under globalization are identified.

Гольдак В. І. Вплив процесів глобалізації на економічну безпеку країн.

В статті розглянуто основні види загроз економічній безпеці країн, які несе глобалізація. Крізь призму економічної безпеки проаналізовано сутність глобалізації, етапи її становлення та розвитку. Визначено вплив глобалізації на демографічну ситуацію та соціально-політичні процеси розвинутих країн. Досліджено особливості економічної експансії як прояву глобалізації в контексті доларизації світової економіки. Обґрунтовано можливість розвинутих країн розповсюджувати свій економічний, отже, і політичний вплив на весь світ. Проаналізовано діяльність транснаціональних корпорацій, які виступають чинником економічного проникнення і, як наслідок, політичного домінування розвинених країн світу у глобальному просторі. Виявлено, що діяльність ТНК дозволяє неподільно користуватися ресурсами, які є на територіях приймаючих країн, при мінімальній соціальної відповідальності за стан як самих країн, так і людей, що їх населяють. Досліджено причини і наслідки глобальної фінансово-економічної кризи як типового негативного прояву глобалізаційних процесів сучасності. Проаналізовано вплив глобальної фінансово-економічної кризи на стан економічної безпеки України. Запропоновано матрицю SWOT аналізу економічної безпеки України в контексті факторів впливу неоліберальної парадигми глобалізації. Охарактеризовано позитивні та негативні сторони глобалізації. Визначено основні напрями обмеження економічного суверенітету держави в умовах глобалізації.

Гольдак В. И. Влияние процессов глобализации на экономическую безопасность стран.

В статье рассмотрены основные виды угроз экономической безопасности стран, которые несет глобализация. Сквозь призму экономической безопасности проанализированы

сущность глобализации, этапы ее становления и развития. Определено влияние глобализации на демографическую ситуацию и социально-политические процессы развитых стран. Исследованы особенности экономической экспансии как проявления глобализации в контексте долларизации мировой экономики. Обоснована возможность развитых стран распространять свое экономическое, следовательно, и политическое влияние на весь мир. Проанализирована деятельность транснациональных корпораций, которые выступают фактором экономического проникновения и, как следствие, политического доминирования развитых стран мира в глобальном пространстве. Выявлено, что деятельность ТНК позволяет безраздельно пользоваться ресурсами, которые есть на территориях принимающих стран, при минимальной социальной ответственности за состояние как самих стран, так и людей, которые населяют. Исследованы причины и последствия глобального финансово-экономического кризиса как типичного негативного проявления глобализационных процессов современности. Проанализировано влияние глобального финансово-экономического кризиса на состояние экономической безопасности Украины. Предложено матрицу SWOT анализа экономической безопасности Украины в контексте факторов влияния неолиберальной парадигмы глобализации. Охарактеризованы положительные и отрицательные стороны глобализации. Определены основные направления ограничения экономического суверенитета государства в условиях глобализации.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, що змінили світ на межі третього тисячоліття, вимагають відмовитися від традиційних, силових і геополітичних підходів у світовій політиці. Як відомо, вперше запровадив термін «економічна безпека» та актуалізував цю проблему в умовах світової глобальної кризи президент США Франклін Рузвельт. У подальшому це питання розглядалося у працях відомих американських вчених Дж. Кенана, Х. Моргентау, Р. Осгоот. Головні завдання у досягненні економічної безпеки країни вони вбачали у зміцненні конкурентоспроможності національного виробництва, дотриманні торговельних переваг, забезпеченні переваг національної економіки на світових ринках, а також захисті інтересів держави у технічній та технологічній сферах. Відносно більш гуманістичний підхід притаманний японським вченим, які вбачали в економічній безпеці держави таку її поведінку, за якої країна не мала б ворогів (С. Окіта), а для цього варто створити сприятливі умови для імпорту в країну, зміцнення національної валюти, розвитку стратегічної інвестиційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей впливу процесів глобалізації на економічну безпеку країн періоду присвячено наукові публікації багатьох вітчизняних вчених, зокрема Д.Ю. Венцековський [1], В.С. Зайцев [2], А.А. Мещеряков [3] та ін. Їхні роботи становлять значний внесок у розвиток наукової думки щодо належного розуміння сутності економічної безпеки та існуючий їй викликів внаслідок розгортання процесів глобалізації.

Виділення невирішеної проблеми. Віддаючи належне попереднім напрацюванням, слід зауважити, що недостатньо опрацьованими в наукових джерелах залишається питання сучасних особливостей розгортання глобалізаційних процесів, які обумовлюють нові виклики економічній безпеці країн. Це обумовлює необхідність подальших досліджень у даній сфері.

Результати дослідження. Сьогодні, в умовах глобальної економічної кризи, формуються нові співвідношення в ієрархічній декомпозиції економічної безпеки, тобто, глобальної, міжнародної, національної, регіональної економічної її складових. Глобалізація – явище, яке достатньо повно заявило про себе в останній третині ХХ ст. Вона зруйнувала наші уявлення «про простір і час, про систему координат, відповідно до якої ми організували реальність», і виявилася у формуванні глобального економічного, фінансового, культурного, правового та політичного простору. Ці елементи глобального простору безпосередньо впливають на соціальну практику незалежно від місця географічного розташування,

особливостей культури, мови, економіки та фінансів тієї або іншої країни. Отже, потрібно враховувати їх вплив на політичні процеси як в окремих країнах, так і в усьому світі [4, с.23].

Глобалізація несе певні загрози національній безпеці країн, які проявляються у вигляді різноманітних форм експансії. Перш за все, в цих умовах отримала якісно новий зміст традиційна форма експансії, пов'язана з «викидом» надмірного населення. Якщо впродовж сторіч індустріального етапу розвитку цивілізації зайвими, такими що «викидаються» за межі національних територій, були люди з індустріально розвинених країн, колоністи, що освоювали простори Нових континентів, то у другій половині ХХ ст. вектор міграції кардинально змінюється. Населення найбільш відсталих країн спочатку Європи, а потім Азії, Африки й Латинської Америки мігрує на простори Європи й Північної-Америци, їх прихід не тільки змінив демографічну ситуацію, а й безпосередньо позначився на соціально-політичних процесах цих країн. Наприклад, італійська, латиноамериканська і китайська діаспори сьогодні все активніше і вагомніше заявляють про себе у політичному житті США. За найскромнішими підрахунками вже до 2020 р. відсоток несвропейського населення перевищить критичну відмітку, то, безперечно, позначиться як на **внутрішньополітичних процесах** у США, так і знайде своє віддзеркалення у зовнішній політиці [5, С.100].

Аналогічні процеси відбуваються і в Європі. **Вже** сьогодні мусульманська діаспора безпосередньо корегує процеси формування зовнішньополітичного курсу в країнах Європи і, очевидно, що надалі це тільки посилюватиметься. Інакше кажучи, спостерігається вельми парадоксальний процес геополітичної експансії країн третього світу, що вимагає найсерйознішого осмислення його впливу на світові політичні процеси [6, с.228].

Слід зважати і на те, що діаспори, які затишно розмістилися у країнах Західної Європи і США, продовжують зберігати міцні зв'язки зі своєю історичною батьківщиною, активно інвестують її економіку за рахунок заробленої валюти, часто створюють острівці національної культури у країнах перебування, активно протидіючи будь-яким асимілюючим впливам. У Лондоні, Парижі та Дюссельдорфі є мусульманські квартали, життя в яких спливає за законами діаспори, що часто відрізняються від законів країн перебування. Зростання впливу ісламу, буддизму, релігій і культур Сходу серед європейців і американців певною мірою відображає процес експансії й у сфері культури .

Інша форма експансії, найбільш типова для ХХ ст., – це економічна експансія. Вона починається з формування єдиного фінансового простору, спочатку, фунта стерлінга, а потім – долара, який тепер виконує роль світової резервної валюти. Сьогодні на земній кулі тільки в готівковому обігу знаходиться близько 500 млрд. доларів США. За оцінками експертів, понад 60 % наявних доларів вже ніколи не повернуться на територію США. Фактично на кожному доларі, що пішов за кордон, США заробляють 96 центів. Крім цього, загальна доларизація не дає долару впасти, оскільки це може призвести до структурної кризи світової економіки (що власне сьогодні й відбувається), адже лише незначне коливання індексів на біржах США призвело до порушення економічної рівноваги в десятках країн світу [7, С.23].

Найрозвиненіші країни мають можливість розповсюдити свій економічний, отже, і політичний вплив на весь світ. США мають своїх економічних емісарів практично в усіх значущих і незначних фінансових проектах у всьому світі. Американський фінансовий капітал нишпорить по всіх континентах у пошуках найбільш вигідного вкладення, і там, де він з'являється, закони і правила вимушені перебудовуватися під його вимоги. Більшість глобальних гравців на грошовому ринку – це американські установи зі всесвітньою інфраструктурою. Вони, очевидно, «не танцюють під дудку» свого уряду, але надзвичайно охоче слідує у фарватері Федерального резервного банку **Нью-Йорка**. Очевидно, що економічне домінування дуже просто трансформується і в політичне.

Важливим чинником економічного проникнення і, як наслідок, політичного домінування, є діяльність ТНК. На сьогодні 92% найбільших ТНК, що контролюють близько **50 %** світового ВВП, «приписані» до США, Японії і країн ЄС. При цьому **40 %** активів 100 найбільших компаній світу розміщено поза країною розташування материнських компаній. Як

правило, ТНК за безцінь скуповують ресурси (ідеї, уми, сировину і тому подібне) на злиднених ринках периферійних країн і переносять частину виробництва у країни зі сприятливим законодавством і оподаткуванням при мінімальній вартості робочої сили. Присутність ТНК у периферійних країнах приносить їм певні економічні дивіденди, хоча в аспекті політичної незалежності й суверенітету все не так просто. Найважливіша умова економічної присутності – політико-правова реформа, що гарантує збереження вкладеного капіталу, однак наслідки такої реформи можуть бути вкрай негативними для майбутнього країн, що розвиваються. Як правило, все це закінчується зростанням зовнішнього боргу, внаслідок розкрадання фінансових ресурсів елітою, соціальним розшаруванням суспільства, що поглиблює безодню, яка відокремлює основну масу населення від компрадорської буржуазії. У результаті відрив розвинених країн від решти світу продовжує збільшуватися. Якщо в 1960 р. ВВП на душу населення в 20 найбагатших країнах був у 18 разів вищим, ніж у 20 найбідніших, то у 1995 р. він збільшився до 37 і продовжує стрімко зростати. Як зазначає, М.Десягин: «Найбагатша п'ята частина держав розпоряджається 84.7 % світового ВВП, на їх громадян припадає 84.2 % світової торгівлі і 85.5 % заощаджень на внутрішніх рахунках. Процвітаючі 20 % країн використовують 85 % світової деревини, 75 % оброблених металів і 70 % енергії. Висновки банальні та жорсткі: завдати такого нищівного удару всьому населенню планети не вдавалося ніколи» [8, с.279].

Таким чином, економічне проникнення розвинених країн і ТНК, їх інтереси, що втілюються на ринках країн, що розвиваються, мало чим відрізняється від політичного домінування або територіального захоплення, оскільки дозволяє неподільно користуватися ресурсами, що є на цих територіях, при мінімальній соціальній відповідальності за стан як самих територій, так і людей, що їх населяють.

В умовах сучасного світового розвитку, при всьому різноманітті форм експансії, її сутнісна спрямованість зберігає свій вектор. Тому уряди країн повинні приділяти більше уваги розробці інституціональних інструментів, щоб захистити себе від цих загроз глобалізації і підвищити рівень національної безпеки країн.

Яскравим прикладом небезпечного впливу глобальних процесів на економічну безпеку є розгортання глобальної фінансово-економічної кризи. Основними факторами негативного впливу на економічну безпеку України у 2008-2009 рр. є зростання інфляції та погіршення зовнішньоторговельного балансу, що свідчить про прямий вплив глобальної кризи на процеси безпеки в нашій державі [9, с.85]. Міністерство економіки України довідково дає показники, що суттєво змінилися внаслідок прямої дії глобальної кризи. Це зокрема:

- відношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу України до ВВП, %;
- відношення дефіциту/профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %;
- рівень інфляції (до грудня попереднього року), %;
- відношення обсягу імпорту до ВВП, %;
- частка імпорту продовольства у внутрішньому споживанні держави, %.

У період фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. в Україні першими постраждали такі складові економічної безпеки, як фінансова, інвестиційна та зовнішньоекономічна безпека. Це ті складові економічної безпеки, які першими реагують на будь-які зміни в світовому економічному просторі. Проблеми всередині національних економік країн-інвесторів змусили їх частково припинити чи зменшити інвестування в економіку України, що спричинило падіння рівня інвестиційної безпеки з 89,3 до 85,4% в порівнянні з I півріччям 2007 року. Нестабільна ситуація на валютному ринку і падіння національної валюти (гривні) по відношенню до вільноконвертованих валют (долар, євро) спричинили падіння індикатора фінансової безпеки на 4%. Вищеперераховані фактори вплинули на зниження конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку, а відтак у I

півріччі 2008 року відбулося падіння рівня зовнішньоекономічної безпеки на 6,3 % у порівнянні з аналогічним періодом 2007 року .

Сучасний рівень глобалізації, збільшуючи кількість контактів між окремими країнами й підвищуючи конкуренцію між ними, насамперед у економічній сфері, актуалізує значення передумов і чинників, що впливають на формування економічної безпеки. Як один з інструментів аналізу взаємодії економічної безпеки та глобалізації застосовується метод SWOT-аналізу, котрий дає змогу простежити їх взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємоформування в просторі і часі. Основною перевагою використання цього методу є те, що він дає можливість об'єктивно виділити дві групи загроз, що мають різну природу, характер і результат впливу на економіку: 1) приховані потенційні загрози економічної глобалізації, що ведуть до зниження конкурентоспроможності національної економіки і проявляються в довгостроковій перспективі; 2) явні, реальні загрози, що в результаті взаємодії загроз глобалізації, і слабких сторін економічної безпеки, ведуть до ослаблення національної економіки, завдають економічної та соціальної шкоди державі і виявляються вже у короткостроковому періоді.

Отже, глобалізація позитивно впливає на такий структурний елемент економічної безпеки – як спроможність до динамічного розвитку і прогресу. Глобалізація надає національним економікам додаткові можливості і відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності економічної діяльності, що автоматично підвищує рівень економічної безпеки. Методика SWOT-аналізу при формуванні концептуальної матриці економічної безпеки дозволяє визначити вигідні, небезпечні, об'єктивно неминучі і потенційні сторони впливу нової глобальної парадигми в економіці (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальна матриця економічної безпеки України в контексті факторів впливу
неоліберальної парадигми глобалізації
(на основі SWOT- аналізу)

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Вигідне геополітичне та геоекономічне розташування в «серці Європи», що полегшує процес інтеграції в світовий економічний простір та посилює активність міжнародних торговельних зв'язків, що дає змогу скористатися перевагами від глобалізації економіки.</p> <p>2. Впровадження інновацій, вироблених за кордоном в національну економіку, формує високі показники економічної безпеки.</p> <p>3. Залучення іноземних інвестицій спричиняє зростання індикатора економічної безпеки (зокрема, зростають показники інвестиційної, інноваційної, фінансової та зовнішньоекономічної безпеки).</p>	<p>1. Фактичні показники економічної безпеки не відповідають пороговим значенням і змінюються залежно від ситуації на світовому ринку (в першу чергу, це стосується небезпечних зон в макроекономічній, зовнішньоекономічній та фінансовій безпеці)</p> <p>2. Висока залежність від зовнішніх енергоносіїв, що спричиняє падіння рівня енергетичної безпеки.</p> <p>3. Зниження рівня соціальної безпеки (масове безробіття в результаті вже перших ознак глобальної фінансово-економічної кризи, як індикатор неготовності національної економіки протистояти викликам глобалізаційних процесів)</p>
Можливості	Ризики загроз
<p>1. Підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки в результаті впровадження світових передових технологій та інновацій. Використання переваг глобалізації економіки сприяє підвищенню рівня економічної безпеки.</p> <p>2. Активне залучення іноземних інвестицій та кредитів в національну економіку, розробка чіткої і прозорої системи залучення кредитів і створення сприятливого інвестиційного клімату</p>	<p>1. Падіння рівня енергетичної безпеки до критичної позначки в результаті зміни економічного та політичного курсу країнами, що виступають джерелами енергоносіїв для України.</p> <p>2. Відтік прямих іноземних інвестицій (ПІ) та зменшення фінансування суб'єктами міжнародних відносин в результаті несприятливої ситуації на світовому ринку (зокрема, в умовах глобальної фінансово-економічної кризи), що спричиняє падіння рівня всіх складових економічної безпеки</p>

<p>дозволяє поліпшити показники економічної безпеки за всіма складовими.</p> <p>3. Система соціального захисту при матеріальній та моральній стимуляції працюючого населення дозволить не допустити «відтоку мозків» за кордон і поліпшить рівень індикатора соціальної та демографічної безпеки.</p>	<p>(в перчу чергу, зовнішньоекономічної інвестиційної, макроекономічної та фінансової безпеки)</p> <p>3. «Відтік мізків» за кордон, що спричиняє бракування кваліфікованих кадрів в інноваційній сфері, а відтак, зниження рівня індикатора інноваційної, соціальної та інших складових економічної безпеки</p>
---	---

Джерело складено на основі: [10]

Вплив глобалізації на такий структурний елемент економічної безпеки країни як стабільність національної економіки носить суперечливий характер. З одного боку, глобалізація сприяє наданню всім суб'єктам світогосподарських відносин рівних умов діяльності на ринку і підвищує їхні шанси на ефективний економічний розвиток шляхом застосування всіх переваг вільного переміщення капіталу і продуктивних сил. З іншого боку - глобалізація збільшує диференціацію доходів населення і провокує загострення соціальних конфліктів, тим самим послаблюючи внутрішній і зовнішній захисний потенціал економічної безпеки. Вплив глобалізації на такий структурний елемент економічної безпеки держави – як економічний суверенітет-носить гостро виражений негативний характер з погляду внутрішнього змісту цієї категорії. Основними напрямками обмеження суверенітету держави в умовах глобалізації є: часткова втрата державного контролю за діяльністю суб'єктів національної економіки; обмеження контролю держави над суспільством, яке поступово перетворюється у метасуспільство; обмеження суверенітету держави у сфері регулювання потоків інформації і технологій; різний ступінь залучення регіонів в світовий економічний простір; необхідність структурної перебудови та шляхів реформування системи соціальних прав і гарантій соціальної безпеки; обмеження інструментів регулювання нерівномірного розподілу вигод і втрат від глобалізації.

Висновки. З посиленням тенденцій дестабілізації світової економіки (на прикладі глобальної фінансово-економічної кризи) орієнтація на ринковий механізм, як саморегулюючу систему відходить на другий план, а основні зусилля направлені на пошуки регулятора, роль якого вже не може виконувати держава. Необхідно модернізувати чинні і започатковувати нові міжнародні інститути, які мають глобальні перспективи і наділені повноваженнями приймати рішення наднаціонального характеру та здійснювати моніторинг за їх виконанням в сфері забезпечення економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Венцковський Д.Ю. Методика оцінки впливу експортної торгівлі на стан економічної безпеки України / Д. Ю. Венцковський // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. - 2009. - № 2. - С. 35-46.
2. Зайцев В.Є. Забезпечення економічної безпеки держави в умовах інтенсифікації конкурентної боротьби на світових ринках / В. Є. Зайцев // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. - 2010. - № 1. - С. 78-85.
3. Мещеряков А.А. Регуляторна політика як складова забезпечення економічної безпеки в Україні / А. А. Мещеряков, С. В. Сопотян // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. - 2011. - № 1. - С. 34-39.
4. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.
5. Fucuyama F. Social Capital and Global Economy / F. Fucuyama // Foreign Affairs. – 1995. – Vol.75. – September – Oktober. – P.89-103.
6. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я. М. Столярчук; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К.: КНЕУ, 2009. – 302 с.

7. Похилюк В. Економічна безпека країни в епоху глобалізації / В. Похилюк // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 5. – С.18-25.
8. Делягін М. Г. Мировой кризис. Общая теория глобализации / М. Г. Делягін. – М.: Инфра, 2003. – 768 с.
9. Пахомов С. Ю. Чи можливе «економічне диво» в Україні? / С. Ю. Пахомов // Економічне диво: витоки, фактори, механізми функціонування: Матеріали міжвідомчої науково-теоретичної конференції. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – С. 80-87.
10. Дудка Ю. П. Парадигма економічної глобалізації та її значення у формуванні концептуальної матриці економічної безпеки / Ю. П. Дудка // Економічний простір – 2009. – №22/1. – С. 45-57.

References

1. Vencekovskij, D. (2009), “Methods of assessing the impact of export trade for economic security Ukraine” [“Metodyka ocinky vplyvu eksportnoyi torgivli na stan ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny”], *Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny*, No 2, pp. 35-46.
2. Zaicev, V. (2010), “Ensuring economic security in terms of intensifying competition on global markets” [“Zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy v umovax intensyfikaciyi konkurentnoyi borotby na svitovykh rynkakh”], *Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny*, No 1, pp. 78-85.
3. Mesheriakov, A. (2011), “Regulatory policy as a component of economic security in Ukraine” [“Regulyatorna polityka yak skladova zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky v Ukrayini”], *Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny*, No 1, p. 34-39.
4. Afanasev, V. (1980), “Consistency and society” [“Sistemnost i obshhestvo”], Moscow: Politizdat
5. Fucuyama, F. (1995), “Social Capital and Global Economy”, *Foreign Affairs*, No 75, p. 89-103.
6. Stolarchuk, Ya. (2009), “Global asymmetry of economic development” [“Globalni asymetriyi ekonomichnogo rozvytku”], Kyiv: KNEU
7. Pokhyluk, V. (2009), “The economic security of the country in the era of globalization” [“Ekonomichna bezpeka krayiny v epokhu globalizaciyi”], *Bulletin of KNTEU*, No 5, p. 18-25.
8. Deliahin, M. (2003), “The global crisis. The General Theory of Globalization” [“Mirovoj krizis. Obshhaya teoriya globalizaciyi”], Moscow: Infra
9. Pakhomov, S. (2006), “Is it possible the “economic miracle” in Ukraine?” [“Chy mozhlyve «ekonomichne dyvo» v Ukrayini?”], Kyiv: NASU
10. Dudka, Yu. (2009), “The paradigm of economic globalization and its importance in shaping the conceptual matrix of economic security” [“Paradygma ekonomichnoyi globalizaciyi ta yiyi znachennya u formuvanni konceptualnoyi matryci ekonomichnoyi bezpeky”], *Ekonomichnyj prostir*, No 22, p. 45-57.

Ключові слова: економічна безпека, глобалізація, криза, економічний суверенітет, транснаціональні корпорації, неолібералізм.

Ключевые слова: экономическая безопасность, глобализация, кризис, экономический суверенитет, транснациональные корпорации, неоллиберализм.

Keywords: economic security, globalization, crisis, economic sovereignty, transnational corporations, neoliberalism.

Рецензент: С.Ю. Пахомов, д.е.н., проф., Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі